

it op Prof. Dr. H. A. Groen-
Mr G. H. A. Groen-
in toegetroten Prof.
nig, de heer J. H. K.
nn en Ds J. L. Schoo-
et uitgeven van een
voor de jeugd. Voor
een Doleantie-archief
sterdam.

dagen bij den uitge-
t Gedenkboek van de
dskingsdagen Afschei-
Wegen". Alles wat
der Tentoonstelling
met de voorgeschied-
boek vermeld. Ook
in, Prof. Schilder, Pa-
Dr Keizer met de
ministerieele en profes-
alles is in dit Geden-
is geweest, en deze
ven, zal dit werk wil-
i, zal uit dit werk
skingsdagen. Het is
n zal hoe de zonen
van 1834 dankbaar
ekenis.
ven en is verluicht
prekers, een foto van
an de Tentoonstelling

MEERDE KERK

bergen.

ORMDE KERK

te, O.-I. prod. met ver-

1.
t.
ht.,
faartensdijk.

veen (Dr.)
gt te Drunen.
hulppred. te Loosdun-

ockema te Amstelveen
veld.

st: Luc. 5:10.
e. 49:9.
t. Tekst: Marc. 4:1.
kst: Hebr. 8:5.

Psalm 65:2
Dude Pekela.

IER EVANGELIË
OEK

APOSTELN

efte uitgesproken
kaar, overzichtelijk
ngeliën direct zijn
verking er van op
delingen der Apostelen

grijk hulpmiddel van
ijn.

n de theologie; an
an hun bijbelles; an
n den Schoolraad an
gen; ja, aan ieder
de diensten bewijzen
orzielen van uitvoerig

bedraagt de prijs f 3.50
in bij de Uitgevers

NTRE - GOES
000

BRUK

IGELSE

ELIJK LEVEN OP
EKS 1780

IE
Bliggekerke)

t. „MODERNE" RICHTING
ven door zelfonderzoek
ennis het geloofsver-
IRISCHE PRACTIJK, die
s aanvaardt en in de
tegenover dat Woord
van de eerstgenoemde
nen in de geschiedenis

in bij de Uitgevers

NTRE - GOES

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr. K. Schilder, Dr. C. Tazelaar en Prof. Dr. J. Waterink

Medewerkers: Dr. H. A. van Andel, Solo; Dr. R. E. van Arkel, Utrecht; Dr. Henry Beets, Grand Rapids; Dr. C. Bouma, 's-Gravenhage; Dr. K. Fernhout, Baarn; Prof. Dr. T. Hoekstra, Kampen; Dr. G. Keizer, De Steeg; Dr. B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr. C. Lindeboom, Amsterdam; Dr. S. O. Los, 's-Gravenhage; Dr. J. W. Marmelstein, Amsterdam; Dr. F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meina, Groningen; Dr. A. Ringnalda, Ermelo; Dr. J. C. Rullmann, Wassenaar; J. Strikwerda, Dokkum; Dr. J. Thijss, Zwolle; Dr. J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr. D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr. J. de Vries, Tilburg; Dr. J. D. Wielenga, Franeker; Mr. J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Stukken voor de Redactie zende men aan den secretaris der Redactie:
Dr. C. TAZELAAR, 2e Const. Huygensstr. 77, Amsterdam

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & L. E. COINTRE, Goes
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f 2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f 7.50 en voor Ned-Indië f 6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f 0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Vroomheid. V. — Kerkelijk Leven: Pluriformiteit der kerk en epigonisme (nieuwe reeks) XI. Ds Kersten over de bescherming van godsdiensten. Gedenkboek Afscheiding. — Lit. en Kunst: Arthur van Schendel, De Waterman. — Zielkunde: Zelfkennis. I. — Vakwetenschap en Praktijk: Sophocles' Antigone. IV. — Boek v. d. Week: Erasmiana 1934, II. — Opv. en Onderwijs: Godsdienstige ontwikkeling en Godsdienstige Opvoeding volgens de Individual-Psychologische School. V. — Perschoouw. — Boekbespreking. — Correspondentie. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

Vroomheid.

V.

D. Na al het besprokene is alleen nog onze laatste vraag overgebleven: welke middelen bevorderen de vroomheid?

Deze vraag op zichzelf gaat reeds van een dubbele veronderstelling uit, n.l. dat er middelen zijn, die het leven der vroomheid bevorderen; en voorts, dat deze middelen gebruikt en door ons in dienst genomen moeten worden.

Doch ook bij dit vanzelfsprekende, tweevoudige feit, vinden wij alweer het piëtisme tegenover ons. Dat heeft maar weinig, of heelemaal niet, oog en hart voor deze middelen. Den bijbel noemt het bij voorkeur den bij-bel. Het avondmaal is een plaats, die ge liever vermijden dan zoeken moet; want als ge hier onwaardig verschijnt, eet en drinkt gij uzelf een oordeel. Herinnering aan den doop en onderwijs in de waarheid, christelijke opvoeding en gebed baten u niet en maken zelfs uw gericht des te zwaarder, wanneer ge niet wedergehoort zijt. Gij moet eerst het hart gezet hebben om de wedergeboorte deelachtig te zijn, vóórdat ge aan die andere dingen kunt of moogt toekomen.

Evenzeer is het een piëtistische gedachte, wanneer men waant, dat wij in de remonstrantsche leer der algemeene verzoening terecht zullen komen, wanneer wij altijd weer en nooit anders dan bij het verbond beginnen en vandaar uit zoowel tot geloof als boelvaardigheid, zoowel tot bekeering als tot het gebruik der sacramenten bewegen en daarin verder leiden willen. 't Is deze mentaliteit, die b.v. ook Ds H. P. Scholte, één van de vaders der Afscheiding getypeerd heeft, toen hij sprak van gemeentelieden, „die, wanneer men aandringt op de eeuwige en onveranderlijke vastheid van het genadeverbond in en met CHRISTUS als het Verbondshoofd, door God met alle uitverkorenen opgericht van voor de grondlegging der eeuwen, dadelijk den mond vol hebben van Brownistische ketterij: die, wanneer men aandringt op geloof aan Gods verbondsbelofte, als iemand de teekenen en zegelen van Gods verbond ontvangen wil, en op eene naar Gods Woord en Wet ingerigte praktijk bij de lidmaten der gemeente, dadelijk beginnen te schreeuwen over Remonstrantsche afwijking”.¹⁾

En iets van deze piëtistische geestesgesteldheid bemerkt ge ook, wanneer ge b.v. des Zondags bij den aanvang van den eeredienst der kerk hoort bidden, of God aan de prediking van Zijn Woord ook de werking van Zijn Geest wil paren. Al zal dit gebed ook wel eens beter bedoeld dan gezegd zijn, nochtans is de uitdrukkingswijze onjuist, en vertolkt ze een gedachte, die bij al te velen nog voortleeft.

Want te vragen, dat aan het Woord zich de Geest pare, beteekent bidden om iets, dat er reeds is; om een feit, waarmee wij altijd en ook dan te doen hebben; en is in strikten zin even dwaas en onnoodig als wanneer wij zouden bidden, dat Jezus toch gestorven en opgestaan moge wezen. Want het Woord is nooit zonder den Geest. Hij vergezelt dit op al zijn gangen. Waar het Woord is, is ook de Geest des Heeren. Hij is

het, die het altijd levend en krachtig doet zijn, en bewerkt, dat het doet, wat God behaagt. De Geest is zoozeer altijd met het Woord verbonden, dat door Hem zelfs de letter van het Oude Testament, die slechts op steenen tafels was ingegrift, nochtans doodelijke werking oefende (2 Kor. 3:6). Wij moeten nooit — ook niet in onze terminologie — de mogelijkheid stellen, dat het Woord wel eens zonder werking kon blijven. Maar voor het ernstige feit staande, dat het Woord weer zal gaan doen, wat God behaagt, moeten wij des te dringender bidden, dat door Zijn Geest, Zijn Woord niet verhardend en verdervend werke, maar tot genezing en behoudenis zij.

Behalve echter, dat het piëtisme geneigd is, om het bestaan der middelen te verzwakken, bevat het bovendien heele kringen in zich, die van onze roeping en verantwoordelijkheid tegenover de middelen niets willen weten. Niet wij, maar God moet het in ons werken. Niet door kracht, noch door geweld, maar door 's Heeren Geest gescht het alleen.

Nu is deze exegese van deze laatste uitspraak totaal onhoudbaar. Het is indertijd met name van Dr. Kuyper een diepe greep geweest, dat, toen hij ons volk weer met de oude, schriftuurlijke en gereformeerde waarheden bekend maakte, hij het eerste deel van zijn onderwijs afslot met verhandelingen, die aan de „Praktijk der Godzaligheid” gewijd waren. En het was niet minder juist van hem gezien, dat hij speciaal den zuiveren zin van Zacharia 4:6 in 't licht stelde en daarmee aantoonde, dat er inderdaad van een praktijk en van oefeningen der godzaligheid sprake kan en moet wezen; en dat niet de stilzittenden, maar de ijverars de echte dragers zijn van Gods Geest. Want de genoemde schriftplaats wil heelemaal niet Zerubbabel ontmoedigen en hem van zijn werk, den tempelherbouw, afmanen. Zij wil hem, vlak omgekeerd, heilig aanvuuren, om, met wat hij ter hand nam, voort te varen, omdat niet kracht noch geweld, doch de Geest des Heeren daardoor het voltooien en zeker doen slagen zal.²⁾

Er bestaan dus middelen, die de vroomheid bevorderen. En op ons rust de roeping om deze te gebruiken. Er moeten bij ons oefeningen zijn tot de praktijk der godzaligheid.

a. Het eerste, dat de vroomheid altijd weer noodig heeft, is het Woord. Aan piëtistische geringschatting van den bijbel en aan het praten — en dan nog wel met verdraaiing van het schriftwoord — over een doode letter, mag niet de minste voet gegeven. Wat Calvijn gezegd moet hebben van het geloof, geldt voor het heele leven der vroomheid, n.l. dat zij evenmin van het Woord kan gescheiden als de stralen van de zon.

Het enige fundament en de voedingsbodem van alle vroomheid is niets anders dan het Woord, en nog nader: de belofte Gods. Want het geloof „zoekt het leven in God, hetwelk niet in geboden, of in afkondiging van straffen, maar in de belofte der barmhartigheid gevonden wordt. Dus, indien wij niet willen, dat het geloof sidert en wankelt, moeten wij het schragen door de belofte der zaligheid, die door den Heere n.l. eigen beweging en milddadig en meer ter wille van onze elende dan van onze waardigheid wordt aangeboden.”³⁾

Of dit middel, dat de Heere van Zijn kant uit eigen beweging en milddadig ons aanbiedt, even ruim tegenwoordig gebruikt wordt, is een andere kwestie. Het zou een onderwerp op zichzelf zijn, om te onderzoeken, hoe de twintigste-eeuwsche christenen, zoowel in hun persoonlijk leven als in hun huiselijke godsdienst-oefeningen met hun bijbel omgaan, en of — en zoo ja, op welke wijze — hij in den regel door hen gebruikt wordt. Maar zooveel kan nu reeds vastgesteld, dat de vroomheid kwijnt en sterven moet als zij zich niet gedurig met de beloften Gods bezighoudt, deze

onderzoekt, en daaruit leeft. Tolle verbum, nulla jam restat fides. Neem het Woord weg, en gij hebt ook geen geloof meer.

b. Voorts moeten wij varen laten de piëtistische geringschatting van belijdenis en dogma, van kerk en ambt, zijn kerkelijk indifferentisme en onkerkelijkheid. In plaats daarvan moet de kerk weer een alles-beheerschende plaats innemen in ons leven. Niet de ecclesiola in ecclesia, niet het kerkje in de kerk, niet het stichtelijk onder-onsje, maar de eeredienst der kerk zal het heiligdom zijn, waar wij in gemeenschap met het gansche volk des verbonds de ontmoeting tusschen God en ons en de sterking van ons leven zoeken.

c. Daarbij moet ook gebroken met de piëtistische, afwerende houding tegenover het avondmaal. Calvijn heeft reeds gewaarschuwd voor degenen, die zulk een mate en volkomenheid van geloof en liefde bij het avondmaal eischen, dat allen van den toegang worden verdreven. „Want indien hun opvatting juist was, zou een ieder het onwaardiglijk ontvangen, daar allen tot den laatsten toe, schuldig zonden staan aan onvolmaaktheid en daarvan zoden overtuigd worden. En inderdaad, het zou van al te groote domheid, om niet te zeggen dwaasheid, geluigen, wanneer men zulk een volmaaktheid zou eischen bij het ontvangen van het sacrament, dat die het sacrament onnoodig en overtoelig zou maken.”⁴⁾ „Ongetwijfeld kon de duivel de menschen langs geen korteren weg verderven, dan door hen zoo te verdwaalen, dat ze zulk een voedsel niet proeven en smaken, waardoor de zeer goede hemelsche Vader hen had willen voeden. Laat ons dus, opdat we niet in een dergelijken afgrond storten, bedenken, dat deze heilige maaltijd den zieken een geneesmiddel, den zondaren een troost, den armen een groot geschenk is, hoewel ze den gezonden, rechtvaardigen en rijken, indien die gevonden kunnen worden, niets zou aanbrenge van eenige beteekenis. Want daar ons in dien maaltijd Christus tot een spijs gegeven wordt, begrijpen wij, dat wij zonder Hem verkwijnen, wegsmelten en vergaan, evenals de kracht des lichaams verdwijnt, wanneer men niet eet. . . . Daarom is dit de eenige en beste waardigheid, die wij Gode kunnen aanbrenge, dat wij Hem onze geringheid, en om zoo te zeggen onwaardigheid aanbieden, opdat Hij door Zijn barmhartigheid ons Zijner waardig make; dat wij in onszelf den moed opgeven, opdat wij ons in Hem mogen troosten; dat wij ons vernederen, opdat wij door Hem worden opgericht; dat wij onszelf aanklagen, opdat wij door Hem rechtvaardig gemaakt worden.”⁵⁾

Calvijn noemt dan ook „een zeer gewisse uitvinding van den duivel” de gewoonte om slechts éénmaal 's jaars te communiceren, en oordeelt: „minstens eens per week had de tafel des Heeren moeten worden aangericht voor de vergadering der Christenen.”⁶⁾ Want „Nadat God ons eenmaal in zijn huisgezin heeft ontvangen en dat niet om ons alleen te beschouwen als zijn dienstknechten, maar als zijn kinderen, neemt Hij ook, om de rol te vervullen van een zeer goed huisvader, die voor zijn kroost bezorgd is, op zich om ons den ganschen loop van ons leven te voeden. En daarmee niet tevreden heeft Hij door het geven van een pand ons van deze onafgebroken milddadigheid willen verzekeren. Tot dit doel dus heeft Hij aan zijn kerk een tweede sacrament gegeven door de hand van zijn eeniggeboren Zoon, namelijk den geestelijken maaltijd, bij welken Christus, gelijk Hij betuigt, het levendmakende brood is (Joh. 6:51) met hetwelk onze zielen tot de ware en gelukzalige onsterfelijkheid gevoed worden.”⁷⁾

d. Vervolgens is het zoowel een element van de vroomheid als een oefening om haar meer deelachtig te worden, wanneer wij met de dagelijksche bekeering ernst maken en in de heiligmaking

4) t. a. p. IV, XVII, 42 (aan het eind).
5) t. a. p. IV, XVII, 42 (in het begin).
6) t. a. p. IV, XVII, 46.
7) t. a. p. IV, XVII, 1.

1) Verbondsvernieuwing. Predikatie over Nehemia IX:38, ter voorbereiding van den Dank-, Vast- en Bededag op den 26sten September 1837, bl. 26.

2) Uit het Woord, 1e ed., 2e serie III, bl. 123 v.v.
3) Institutie, (ed. Sizoo) III, II, 29.